

บทที่ 5

อิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับ ยามาดา นางามาซา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง

กล่าวนำ

ในบทนี้จะศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับ ยามาดา นางามาซา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ทำให้เกิดที่ตั้งโครงการสร้างอนุสรณ์สถานของ ยามาดา นางามาซา หลายๆ แห่ง เช่น ที่เมืองชิซุโอะกะ (Shizuoka) ในญี่ปุ่น ที่อุซุยา และที่นครศรีธรรมราชในประเทศไทย รวมทั้งมีอะไรเกิดขึ้นกับโครงการเหล่านี้

การสร้างอนุสรณ์สถานของวีรบุรุษที่บ้านเกิดของเขา หรือสถานที่ที่เขาทำความดีความชอบไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อการสืบทอดความทรงจำวีรบุรุษคนนั้น หรือเพื่อเป็นสถานที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวก็ตาม เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันเป็นปกติทั่วโลก และคนญี่ปุ่นเองก็สนใจสร้างอนุสรณ์สถานในทำนองนี้เช่นเดียวกัน แต่โครงการเกี่ยวกับ ยามาดา นางามาซา นี้ ดูจะล้มเหลวบ่อยครั้งมากอย่างผิดปกติ ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ของโครงการสร้างอนุสรณ์สถาน ยามาดา นางามาซา ผู้ศึกษาจึงควรที่จะตระหนักอยู่เสมอว่า โครงการเหล่านี้บางครั้งก็ได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ไทยกับญี่ปุ่น และบางครั้งโครงการเหล่านี้อาจส่งผลต่อความสัมพันธ์ไทยกับญี่ปุ่น รวมทั้งยังมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างภาพลักษณ์ ยามาดา สำหรับคนญี่ปุ่นและภาพลักษณ์ ยามาดาสำหรับคนไทยอีกด้วย

5.1 โครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อุซุยา

ก่อนที่จะมีโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อุซุยาเกิดขึ้น ได้มีโครงการที่จะสำรวจหาที่ตั้งของหมู่บ้านญี่ปุ่น และสร้างอนุสรณ์สถานยามาดา นางามาซาในทีนั้น

ตัวอย่างเช่นใน ค.ศ. 1933 มีการค้นพบหมู่บ้านญี่ปุ่นครั้งแรกในอุซุยา โดยการขุดสำรวจของอาจารย์ ฮิเงะมิโอน นะ คันจุน (Higashion-na Kanjun) และคนอื่นๆ¹ ก่อนหน้านั้นยังไม่แน่ชัดว่าหมู่บ้านญี่ปุ่นสมัยอุซุยาอยู่ที่ใด อาจารย์ ฮิเงะมิโอน นะและพวกไซแชนท์ของโชวาเลียร์ เดอ โชมอง (Chevalier de Chaumont) ที่เขียนขึ้นในค.ศ. 1689 ซึ่งอ้างในหนังสือของโนเอล เปรี่ (Nóel Perri) ชื่อ การศึกษาใหม่เกี่ยวกับหมู่บ้านญี่ปุ่น ซึ่งแสดงที่ตั้งของหมู่บ้านญี่ปุ่นช่วงนั้น โดยเริ่มลงมือขุดตั้งแต่วันที่ 27 เมษายน 1933 เป็นเวลา 5 วัน พบส่วนหนึ่งของกำแพงหมู่บ้านซึ่งก่อด้วยอิฐ

¹ การสำรวจขุดครั้งนี้มีเจ้าภาพร่วม นอกจากอาจารย์ ฮิเงะมิโอน นะ แล้ว ยังมี มิกิ ซะกะเอะ (Miki Sakae) และราชทูตประจำสยาม ชะตะเอะ ที่เข้าร่วมเป็นผู้ดำเนินการด้วย

ทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะมีกำแพงรอบหมู่บ้าน บ้านที่ทำด้วยอิฐ เครื่องมือประจำวัน (เช่น หม้อเหล็ก เครื่องดินเผาและเครื่องลายครามชิ้นเล็กชิ้นน้อย) เกราะชิ้นเล็กๆ และรูปพระโพธิสัตว์ ดังนั้น อาจารย์ ฮิงะมิโอน นะ จึงยืนยันได้ว่าที่นี่เคยเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่นสมัยอยุธยา และมีพื้นที่ประมาณ 545 เมตร (ใต้และเหนือ) X 218 เมตร (ตะวันออกและตะวันตก)²

ขณะที่สมาคมญี่ปุ่น-สยาม (ซึ่งพระยาสุรศักดิ์การบรรจงเป็นหัวหน้า) กำลังอภิปรายกันว่า โครงการที่จะสร้างอนุสรณ์สถานในหมู่บ้านญี่ปุ่น ก็มีข่าวว่าหมู่เรือรบของญี่ปุ่นมาเมืองสยามเพื่อฝึกหัดเดินเรือในเดือนมีนาคม 1935 หัวหน้าของคณะทูตเศรษฐกิจของญี่ปุ่นคือ ยะซุกะวะ ยูโนะซุกะวะ ตัวแทนของบริษัทมิทซึบิชิซึ่งเข้ามาเมืองสยาม ได้ซื้อที่ดินของหมู่บ้านญี่ปุ่นและบริจาคให้กับสมาคม 'ไทย-ญี่ปุ่น' ภายหลังจากที่หมู่เรือรบเข้ามาแล้ว ในวันที่ 3 มีนาคมก็ได้มีการทำพิธีสวดเจ้าที่แบบศาสนาชินโตเพื่อเตรียมสร้างศาลเจ้ายามาดา นางามาซา และสร้างศาลเจ้าโดยไมฮิโนะกิ(Hinoki)ที่หมู่เรือรบเอามาจากญี่ปุ่นและโทะริอิโดยไม้สักของสยามทันที³

เดือนพฤษภาคม ค.ศ.1937 ในโอกาสการฉลองครบรอบ 50 ปีของการทำสัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น สมาคมญี่ปุ่น-สยามเสนอโครงการ⁴ ที่จะสร้างอนุสรณ์สถาน ยามาดา นางามาซา ด้วยการสนับสนุนจากสมาคมสยามในโตเกียว [คือสมาคมญี่ปุ่น-ไทยในปัจจุบันนี้ - ผู้ศึกษา] และวันฉลองครบรอบ 50 ปีสัมพันธไมตรีไทย-ญี่ปุ่น(วันที่ 26 กันยายน) ได้มีการทำพิธีสวดเจ้าที่แบบศาสนาชินโต เพื่อที่จะสร้างอนุสรณ์สถานอันเป็นส่วนหนึ่งของงานฉลองด้วย⁵ แต่สงครามญี่ปุ่น-จีนเกิดขึ้นเสียก่อน และชาวญี่ปุ่นก็หยุดเก็บเงินบริจาค เพราะตระหนักว่าในช่วงทำสงครามต้องประหยัด หลังจากนั้นอาจจะสืบเนื่องมาจากเพราะสถานการณ์สงครามไม่มีทีท่าว่าจะดีขึ้น โครงการนี้จึงไม่สำเร็จไปด้วย

² ฮิงะมิโอน นะ คันจุน. "การสำรวจชุดของหมู่บ้านญี่ปุ่นที่อยุธยา." *Rekishu chin* : 62-3 (1933)

³ ผู้ศึกษาสงสัยว่าสมาคมไทย-ญี่ปุ่นในหนังสือพิมพ์ใน ค.ศ. 1988 นั้น หมายถึงสมาคมญี่ปุ่น-สยามของสมัยนั้น เพราะใน ค.ศ.1969 มีการตั้งสมาคมญี่ปุ่น-สยามขึ้นใหม่ โดยเปลี่ยนชื่อสมาคมเป็นสมาคมไทย-ญี่ปุ่น หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* (Asahi), วันที่ 3 เดือนเมษายนใน ค.ศ. 1988

⁴ *วารสารสมาคมญี่ปุ่น-ไทย*, 14 (มีนาคม 1939), หน้า 98

⁵ *วารสารสมาคมญี่ปุ่น-ไทย*, 8 (กันยายน 1937), หน้า 66-69

⁶ สมาคมสยามในโตเกียวกับสมาคมญี่ปุ่น-สยามในกรุงเทพฯ ถูกตั้งโดยความพยายามของราชทูตประจำสยาม ยะตะเบะ และหัวหน้าของสมาคมญี่ปุ่น-สยามเป็นคนไทย เพราะช่วงนั้นมีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น (ข้อมูลจากสัมภาษณ์ คุณ วิณีโนะ จุนจิโร เมื่อวันที่ 15 เดือนกุมภาพันธ์ 2540 ที่บ้านคุณ วิณีโนะ)

⁷ *วารสารสมาคมญี่ปุ่น-ไทย*, 9 (ธันวาคม 1937), หน้า 49

ในวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นบุกดินแดนสยาม พร้อมกับการเข้าโจมตีท่าเรือ เพิร์ลฮาร์เบอร์ (Pearl Harbor) ทำให้สยามต้องถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงคราม แต่พร้อมๆ กับที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นก็ได้สิ้นสุดโดยอัตโนมัติเช่นกัน ก่อนที่จะได้รับการฟื้นฟูความสัมพันธ์กันอีกครั้งใน ค.ศ. 1952 หลังจากนั้นในช่วงทศวรรษ 1960 และ 1970 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นในด้านเศรษฐกิจก็เริ่มตึงเครียดอีกครั้ง ครั้งนี้ชาวญี่ปุ่นยังสนใจการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดา ที่หมู่บ้านญี่ปุ่นในจังหวัดอยุธยาอีก กล่าวคือวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1963 สมาคมชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยได้สร้างศิลาจารึกที่แกะสลักคำว่า “ร่องรอยหมู่บ้านญี่ปุ่น” พร้อมทั้งมีพิธีเปิดแพรคลุมป้ายด้วย⁸ และ 3 ปีก่อนหน้านั้นก็มีการปรับปรุงที่ดิน เช่นสร้างท่าเรือ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1969 สมาคมญี่ปุ่น-ไทย ที่เคยมีอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ก็ถูกรื้อฟื้นขึ้นใหม่โดยเปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมไทย-ญี่ปุ่น ดังนั้นสมาคมญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยจึงได้คืนที่ดินหมู่บ้านญี่ปุ่น ให้แก่สมาคมไทย-ญี่ปุ่น พร้อมทั้งคืนหน้าที่ที่จะซ่อมรักษาสถานที่นี้ด้วย แต่ทั้งนี้สมาคมญี่ปุ่นในไทยก็ยินดีช่วยหน้าที่นี้ในฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเท่านั้น⁹ ศาลเจ้านางามาซากิถูกมดกัดกร่อนหมดไปบางส่วน นักข่าวหนังสือพิมพ์ มะอินิชิ (Mainichi) ซึ่งทราบข่าวนี้ ก็ประโคมข่าวเรื่องนี้ทุกวันโดยใช้คำโฆษณาว่า “ยามาดา นางามาซา ร้องไห้อยู่” กลุ่มนักธุรกิจในเมืองชิซุโอะกะ (Shizuoka keizai dohyuh kai) จึงเสนอที่จะทำโครงการ “กลุ่มนำชมยามาดา นางามาซา” ขึ้น กลุ่มนี้ได้สร้างศิลาจารึกที่แกะสลักคำว่า “ร่องรอยหมู่บ้านญี่ปุ่นกับ ยามาดา นางามาซา” ด้วยการสนับสนุนจากนายกเทศมนตรีเมืองชิซุโอะกะในขณะนั้นคือ โอะจินะ จุนเปะอิ (Ogino Junpei) และจัดให้มีพิธีเปิดแพรคลุมป้ายด้วย¹⁰

ใน ค.ศ. 1987 ในโอกาสฉลองครบรอบ 100 ปีของการทำสัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ได้มีโครงการที่จะสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาที่หมู่บ้านญี่ปุ่นโดยทุนให้เปล่าจากรัฐบาลญี่ปุ่น เรื่องนี้กลายเป็นระลอกคลื่นที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นในช่วงต่อมา¹¹ กล่าวคือ ฝ่ายญี่ปุ่นถูกวิจารณ์ว่าอ่อนหัดในการดูแล และให้ความช่วยเหลือการสร้างสถานที่

⁸ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* , วันที่ 18 เดือนมีนาคม ค.ศ. 1963

⁹ นิชิโนะ จุนจิโร *ประวัติศาสตร์ 400 ปีความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น-ไทย*, หน้า 245.

¹⁰ Yamada Nagamasa Kenshou kai ผู้รวบรวม, ตารางลำดับเหตุการณ์ของหนังสือ *รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับยามาดา นางามาซา* (Yamada Nagamasa Shiryoishuh), 1974.

¹¹ การเคลื่อนไหวต่อไปนี้ อาศัยข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ต่อไปนี้ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 14 เดือนกันยายน ค.ศ. 1987; หนังสือพิมพ์ *โยะมิอุริ* วันที่ 18 เดือนกันยายน ค.ศ. 1987; หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* (ฉบับเย็น) วันที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1987; หนังสือพิมพ์ *โยะมิอุริ* (ฉบับเย็น) วันที่ 20 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1987; หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 14 เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1988; หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 3 เดือนเมษายน ค.ศ.

ทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันความแตกต่างกันในการคิดเรื่องของยามาดา นางามานา ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นปัญหาในระดับพื้นฐานก็ปรากฏชัดเจนมากขึ้น ตอนแรกโครงการนี้เป็นความคิดในกลุ่มผู้บริหารชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในสมาคมไทย-ญี่ปุ่นซึ่งซื้อที่ดินของหมู่บ้านญี่ปุ่น¹² หลังจากนั้นในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1986 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นโดยผ่านรัฐบาลไทย รัฐบาลญี่ปุ่นก็เริ่มพิจารณาเรื่องนี้¹³ เริ่มต้นด้วยการให้ใจก้า (JICA: Japan International Cooperation Agency) เริ่มดำเนินการสำรวจและออกแบบ ขณะเดียวกัน นักวิชาการทั้งฝ่ายญี่ปุ่นกับฝ่ายไทยก็เริ่มนัดคุยกัน¹⁴ และภายใน ค.ศ.1986 โครงการนี้ก็ได้กลายเป็นโครงการของทางราชการ โดยที่รัฐบาลญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (999 ล้านเยน= 140 ล้านบาท) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1987 ในโอกาสฉลองครบรอบ 100 ปีของการทำสัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ยะซุฮิโระ นะกะโซะเนะ (Yasuhiro Nakasone) เดินทางมาเยือนประเทศไทย และได้มีการทำสัญญาเกี่ยวกับทุนนี้อย่างเป็นทางการ ทั้งช่วงก่อนหน้าและหลังจากนั้นการโต้แย้งของชาวไทยต่อโครงการนี้ก็บังเกิดขึ้น แก่นนำก็คือสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์และปัญญาชนอีกส่วนหนึ่ง ประเด็นที่ถูกยกมาโต้แย้งมีอยู่หลายประเด็น อาทิประเด็นที่ว่า บริษัทญี่ปุ่นผูกขาดแต่ผู้เดียวเกี่ยวกับการออกแบบแปลนและการก่อสร้าง ซึ่งจะทำให้เงินทุนที่เข้ามาจากรัฐบาลญี่ปุ่นกลับไปญี่ปุ่นอีก หากเป็นสถานที่สำหรับคนไทยแล้ว ก็ควรที่จะให้บริษัทคนไทยเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่านี้ อีกประเด็นหนึ่งคือ หากสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมัยอยุธยาไม่ควรจะสร้างบนที่ดินหมู่บ้านญี่ปุ่น เพราะถ้าทำอย่างนั้นจะทำให้ความหมายของคำว่าชาวญี่ปุ่นในช่วงนั้นขยายออกไปอย่างไม่ตรงกับความเป็นจริง ในที่สุดรัฐบาลไทยเกรงว่าจะเกิดความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่นมากขึ้น ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1988 จึงให้ย้ายที่ตั้งศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ไปยังที่อื่น¹⁵ (คือฝั่งตรงข้ามของศาลากลางจังหวัดอยุธยาปัจจุบัน)

1988; และ หนังสือพิมพ์ *โยะมิอุริ* (ฉบับเย็น) วันที่ 24 เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1988; หนังสือพิมพ์ *โยะมิอุริ* (ฉบับเย็น) วันที่ 6 เดือนกันยายน ค.ศ. 1988; หนังสือพิมพ์ *มะอีนชิ* วันที่ 20 เดือน มีนาคม ค.ศ. 1989; หนังสือพิมพ์ *โยะมิอุริ* (ฉบับเย็น) วันที่ 7 เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1990; หนังสือพิมพ์ *มะอีนชิ* วันที่ 29 เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1990.

¹² สาเหตุที่ต้องซื้อที่ดิน เพราะว่าหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ดินเป็นของสมาคมคนญี่ปุ่นในเมืองไทย แต่ทว่าหากยังอยู่ในสังกัดของสมาคมนี้ต่อไป รัฐบาลไทยมีสิทธิ์ที่จะริบ ดังนั้นสมาคมไทย-ญี่ปุ่นจึงต้องซื้อที่ดินจากสมาคมคนญี่ปุ่น

¹³ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* (ฉบับเย็น) วันที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1987.

¹⁴ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 14 เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1987.

¹⁵ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1987 เมื่อฝ่ายไทยมีการโต้แย้งกันภายในประเทศและทั้งกับประเทศญี่ปุ่น ทางจังหวัดอยุธยาก็ได้บอกว่าจะโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของหมู่บ้านญี่ปุ่นต่อสมาคมไทย-ญี่ปุ่น แต่สมาคมไทย-ญี่ปุ่นไม่

และแจ้งแก่รัฐบาลญี่ปุ่นว่าแปลนไม่เข้ากับวัฒนธรรมไทย ดังนั้นจึงอยากจะให้พิจารณาแปลนหลักทั้งหมดอีกครั้ง ต่อมาบริษัทญี่ปุ่นที่รับผิดชอบในการออกแบบแปลนก็ได้รับนักออกแบบแปลนชาวไทย และมีการเปลี่ยนแปลง ในเอกสารของฝ่ายญี่ปุ่นไม่ค่อยพูดถึงเรื่องแปลนมากเท่าใดนัก แต่สำหรับฝ่ายไทยแล้วแปลนที่ออกแบบมานี้ถูกลงความเห็นไม่เข้ากับวัฒนธรรมไทยเลย และมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก¹⁶ โครงการนี้จึงได้ เริ่มลงมือก่อสร้างและเสร็จในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1990 ซึ่งช้ากว่าที่กำหนดไว้ในโครงการ 3 ปี

ขณะเดียวกัน ฝ่ายญี่ปุ่น สมาคมไทย-ญี่ปุ่น ก็ได้รับเงินบริจาคจากบริษัทและเอกชนได้ประมาณ 10 ล้านบาท โดยมีเงื่อนไขว่าต้องสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ในบริเวณหมู่บ้านญี่ปุ่น แต่ถ้าหากไม่ได้สร้างบนที่ดินหมู่บ้านญี่ปุ่น จะใช้เงินบริจาคนี้ในการสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาไม่ได้เพราะผิดเงื่อนไข ดังนั้น ในช่วงแรกจึงเกิดปัญหาว่าจะทำอย่างไรกับเงินก้อนนี้ ในที่สุดได้ตกลงว่าให้มีการสร้างพิพิธภัณฑสถานขนาดเล็กในหมู่บ้านญี่ปุ่นแทน

อาจารย์อิชิอิ โยเนะโอะ หนึ่งในคณะกรรมการนักวิชาการไทยและญี่ปุ่น ที่จะพิจารณาโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ ได้วิเคราะห์เหตุการณ์นี้ว่าเมื่อรับทราบโครงการนี้เป็นครั้งแรกก็เกิดความวิตกหลายอย่าง แต่สิ่งหนึ่งที่คิดในขณะนั้นคือ “ชาวญี่ปุ่นเวลาฟังชื่ออยุธยาจะนึกถึงชื่อ ยามาดา นางามาซาโดยอัตโนมัติ แต่ชาวไทยเวลาฟังชื่ออยุธยาจะนึกถึงฉากของประวัติศาสตร์เมืองเก่าอยุธยาหลายๆ ฉาก ความแตกต่างระหว่างสำนึกของคนสองประเทศนี้เข้าใจกันยาก น่าจะก่อให้เกิดปัญหาหรือเปล่า”¹⁷ เขากล่าวว่า หลังจากได้เถียงกันแล้วคณะกรรมการก็ได้สรุปว่าหมู่บ้านญี่ปุ่นคือหนึ่งในหลายๆ หมู่บ้านของต่างชาติ และยามาดา นางามาซา ก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่นอีกหลายคน ซึ่งปรากฏชื่อในเอกสารร่วมสมัยของฮอลันดา

สิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือการดำเนินการของโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา โดยอาศัยข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ภาษาญี่ปุ่นอย่างเดียว แต่ถ้าหากหันมาศึกษาเอกสารฝ่ายไทยในประเด็นเดียวกัน (ในที่นี้ใช้หนังสือพิมพ์ *มติชนรายวัน*) ก็จะพบว่า อย่างที่ อิชิอิ โยเนะโอะ กล่าวถึงในหนังสือพิมพ์ ว่า¹⁸ โครงการนี้มีคณะกรรมการร่วมสองฝ่าย (ไทยกับญี่ปุ่น) ตั้งแต่แรก กล่าวคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสมาคมไทย-ญี่ปุ่น ได้ขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นผ่านรัฐบาลไทย รัฐบาลญี่ปุ่นก็นำเข้าสู่ขั้นตอนที่จะพิจารณาว่าจะช่วยหรือไม่ และตั้งคณะกรรมการขึ้น

ยอม และตอบว่าจะให้อืมใช้ “ตลอดไป” กรุณาดูหนังสือพิมพ์ *มติชนรายวัน* วันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3482.

¹⁶ ภาพแปลนที่เปรียบเทียบสองแปลนซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ *มะนิลา* วันที่ 20 เดือนมีนาคม ค.ศ. 1987.

¹⁷ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1987.

¹⁸ หนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* วันที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1987.

ในช่วงที่รัฐบาลญี่ปุ่นกำลังพิจารณาโครงการนี้อยู่ โดยคณะสำรวจจากนักวิชาการญี่ปุ่นเพื่อที่จะสำรวจว่าโครงการนี้จะเป็นไปได้หรือไม่ คณะสำรวจชุดนี้ได้เดินทางมายังประเทศไทยในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1986 และขอความคิดเห็นจากนักประวัติศาสตร์ไทยหลายๆ ท่าน ต่อจากนั้นทั้งสองฝ่ายก็เริ่มลงมือร่วมกันทำงาน ในการทำงานดูเหมือนว่าสมาชิกฝ่ายคนไทยในคณะกรรมการชุดนี้จะคล่องแคล่วกว่าฝ่ายญี่ปุ่น และกลายเป็นผู้นำที่ร่างรายละเอียดของโครงการในที่สุด ดังที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา¹⁹ และอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภคม²⁰ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ ดังนี้คือ

อาจารย์ฉัตรทิพย์ กล่าวว่า “...นิทรรศการประวัติศาสตร์ที่จะแสดงในศูนย์นี้ จึงเป็นแนวความคิดของคนไทยและคิดอย่างเป็นอิสระ โดยมีพื้นฐานถูกต้องตามหลักวิชาการและการค้นคว้าวิจัยของคนไทยเอง”²¹ ซึ่งไม่มีช่องว่างที่จะให้นักวิชาการคนญี่ปุ่นเข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่ปรากฏว่า ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1987 นายกมลสมาถสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ นายมิตร ตั้งพานิชก็ได้เข้าพบ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อยื่นหนังสือของสมาคมนักสถาปนิกสยามฯ คัดค้านโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา โดยอ้างเหตุผล 4 ข้อ คือ

1. ที่ตั้งไม่เหมาะสม

2. โครงการช่วยเหลือของญี่ปุ่นเป็นการช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไข โดยกำหนดว่าสถาปนิกผู้ออกแบบ และวิศวกรที่ปรึกษาบริษัทรับเหมาก่อสร้างต้องเป็นชาวญี่ปุ่น วัสดุและอุปกรณ์ก่อสร้างต่างๆ ต้องเป็นของญี่ปุ่น ดังนั้นคนที่ได้ผลประโยชน์จากโครงการคือญี่ปุ่นไม่ใช่ไทย

3. ลักษณะของความช่วยเหลือ มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ และสำนึกในศักดิ์ศรีของชาติเพราะเงื่อนไขของโครงการความช่วยเหลือนั้น เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นได้เปรียบดุลการค้าต่อไทยเพิ่มมากขึ้นและยังกระทบถึงจิตใจคนไทยในเรื่องศักดิ์ศรีของชาติอีกด้วย

4. โครงการนี้เป็นโครงการที่เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไทย เพราะไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายอนุญาตให้ชาวต่างชาติดำเนินการเรื่องการออกแบบและก่อสร้างได้

และในตอนท้ายของหนังสือนี้ระบุว่าควรที่จะปฏิเสธการช่วยเหลือจากญี่ปุ่น²²

สาเหตุที่สมาคมนักสถาปนิกสยามฯ วิเคราะห์ว่าโครงการนี้เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีของชาติ เพราะตอนต้นของโครงการนี้วางแผนว่าจะตั้งที่หมู่บ้านญี่ปุ่น อันเป็นชุมชนชาวญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา จึงไม่มีสาระสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติ แต่ถ้ามองว่ามีสร้างศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยาในหมู่บ้านญี่ปุ่นนั้นอาจก่อให้เกิดความสับสนต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในอนาคตได้ ซึ่งเป็นการเน้นความ

¹⁹ มติชนรายวัน วันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3480.

²⁰ มติชนรายวัน วันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3485.

²¹ มติชนรายวัน วันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3480.

²² มติชนรายวัน วันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3474.

สำคัญของญี่ปุ่นโดยไม่ถูกต้อง เป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และขาดสำนึกในศักดิ์ศรีของความเป็นคนไทย²³ นอกจากนี้เนื้อหาที่นำเสนอในโครงการนี้ก็มีปัญหาว่า มีการยกย่องความสำคัญของชาวญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา ว่ามีความดีเด่นอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะเรื่องราวของ ขามาดา นางามาซา²⁴ สรุปได้ว่าสมาคมสถาปนิกสยามฯ ไม่อยากให้เห็นที่ตั้งของโครงการนี้เป็นหมู่บ้านญี่ปุ่น เพราะจะก่อให้เกิดเข้าใจผิดว่าชาวญี่ปุ่นสมัยอยุธยาสำคัญ โดยเฉพาะ ขามาดา นางามาซา ซึ่งเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ชาติและความเสียศักดิ์ศรีของชาติด้วย

สาเหตุที่สมาคมสถาปนิกสยามฯ รู้สึกกลัวต่อการเสียศักดิ์ศรีของชาติในเหตุการณ์นี้ก็เนื่องจากเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นช่วงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือการขาดดุลการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายในช่วง ค.ศ. 1986 ถึงครึ่งปีแรกของ ค.ศ. 1987 สาเหตุหนึ่งของการขาดดุลคือ บริษัทรับเหมาก่อสร้างญี่ปุ่นจำนวนมากเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในประเทศไทยในขณะนี้ โดยฉวยโอกาสจากการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของรัฐบาลญี่ปุ่นที่มีต่อรัฐบาลไทย ซึ่งมีเงื่อนไขต่างๆ เช่น สถาปนิกผู้ออกแบบ วิศวกรที่ปรึกษา บริษัทรับเหมาก่อสร้าง ต้องเป็นชาวญี่ปุ่นในกรณีของการสร้างศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บริษัทญี่ปุ่นมักจะชนะบริษัทไทยและบริษัทรับเหมาก่อสร้างไทยในการประมูลและการก่อสร้าง จึงก่อให้เกิดความกังวลว่าบริษัทญี่ปุ่นจะเอางานก่อสร้างภายในประเทศไปหมด ประเด็นนี้สามารถยืนยันได้จากรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเลขการขาดดุลการค้าข้างล่างนี้

เรื่องการขาดดุลการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้น จากบทความในหนังสือพิมพ์ *มติชนรายวัน* ฉบับวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1987 ระบุว่า “...นายฐาปนา ปุณนาค (เลขานุการบริหารสภาหอการค้าไทย) เปิดเผยว่า หนึ่งปีครึ่งที่ผ่านมา (ภายในพ.ศ. 2529 บวก 5 เดือนของ พ.ศ. 2530) ญี่ปุ่นลงทุนในไทย 4.4 พันล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก 25 ปีที่ผ่านมาถึง 1 เท่าตัว... ขณะเดียวกันการขาดดุลการค้าของไทยกับญี่ปุ่นก็เพิ่มขึ้นด้วยโดย 4 เดือนแรกของปี 2530 เทียบกับปี 2529 ไทยขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นถึง 21.9% คือจาก 9,727.44 ล้านบาทเป็น 11,861.33 ล้านบาท เพราะมีการนำเข้าวัตถุดิบจากญี่ปุ่นมากขึ้นด้วย บริษัทรับเหมาก่อสร้างของญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้นอย่างมากจากที่มี 5 บริษัท เมื่อ 5 ปีก่อน เป็น 31 บริษัทในขณะนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไทยขาดดุลการค้ามาก เพราะมีการนำเข้าวัสดุก่อสร้างของตัวเอง”²⁵

เรื่องสมาคมสถาปนิกสยามฯ หวาดวิตกในวิกฤตการณ์ของบริษัทรับเหมาก่อสร้างไทยสามารถดูได้จากเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันนี้ กล่าวคือในวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นวันงาน

²³ *มติชนรายวัน* วันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3474.

²⁴ *มติชนรายวัน* วันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3485.

²⁵ *มติชนรายวัน* วันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3409.

ฉลองความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 100 ปี นายยะซุฮิโระ นะกะโฮะเนะ (Yasuhiro Nakasone) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นเดินทางมาประเทศไทย และวันเดียวกันนั่นเอง ก็มีข่าวว่าสำนักงานหนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* สาขากรุงเทพมหานคร แจ้งว่าได้รับจดหมายจากบริษัทวีระสตาร์ซึ่งเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้างของไทย ส่งผ่านหนังสือพิมพ์ *อะซะฮิ* ถึงนายนะกะโฮะเนะ ระบุว่า “...ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา บริษัทก่อสร้างของไทยมากมายต้องถูกบีบให้ปิดกิจการไป เพราะการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และการทุ่มตลาดของบริษัทก่อสร้างญี่ปุ่น สมาคมผู้รับเหมาของไทยได้เคยส่งหนังสือร้องเรียนดังกล่าว แจ้งไปยังนาย น. ตาเกอูชิ เลขานุการเอกของสถานทูตญี่ปุ่นมาแล้ว โดยบอกรายละเอียดให้รู้ ว่าถูกบริษัทญี่ปุ่นทำการฉ้อโกงทางธุรกิจอย่างไร”²⁶

วันที่ 2 กันยายน สมาคมสถาปนิกสยามฯ คัดค้านโครงการศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แต่หลังจากนั้นได้รับการโต้แย้งจากนายไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล ที่ปรึกษากฎหมายมหาดไทย²⁷ สมาคมสถาปนิกสยามฯ จึงได้ เปลี่ยนเนื้อหาของคำเรียกร้องจากเดิมว่า ควรที่จะปฏิเสธความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น เป็นคำเรียกร้องให้เปลี่ยนรูปแบบความช่วยเหลือ กล่าวคือเปลี่ยนเป็นความช่วยเหลือแบบให้เปล่าที่ไม่มีเงื่อนไข(ให้เปล่าเป็นตัวแทน) ²⁸ ต่อจากนั้นก็เปลี่ยนเนื้อหาของคำเรียกร้องว่า รัฐบาลญี่ปุ่นจะต้องให้ผู้รับเหมาก่อสร้างของคนไทยรับงานในโครงการนี้ 70% ของวงเงินทั้งหมด 170 ล้านบาท (เท่ากับ 999 ล้านบาท)²⁹

ต่อจากนั้นรัฐบาลไทยก็รับคำร้องเรียนของสมาคมสถาปนิกสยามฯ เป็นนโยบาย กล่าวคือ ในช่วงที่ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เจรจากับ นายนะกะโฮะเนะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1987 หลังจากงานฉลองความสัมพันธ์ 100 ปี ไทย-ญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีของไทย ก็ได้ขอให้ฝ่ายญี่ปุ่นพิจารณาลดเงื่อนไขต่างๆ ลง และนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นก็ตอบว่าสำหรับเรื่องแรงงานและวัตถุดิบในไทยจะพยายามให้มีการใช้ให้มากขึ้น โดยจะว่าจ้างแรงงานไทยและซื้อวัตถุดิบในไทยให้มากถึง 70% ของการก่อสร้าง³⁰ ทั้งนี้ ฝ่ายไทยก็ไม่ได้มีการประนีประนอมในด้านเงินจากญี่ปุ่นมากกว่านี้ แต่ ในส่วนที่เกี่ยวกับรูปการออกแบบแปลนโครงการ ก็ได้เปลี่ยนโดยสถาปนิกสยามดังที่กล่าวมาแล้วในส่วน of ข้อมูลจากฝ่ายญี่ปุ่น

ผู้ศึกษาคิดว่าสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่คนไทยของกลุ่มไม่พอใจโครงการนี้ก็คือโครงการนี้เป็นโครงการสำคัญระดับชาติ เพราะแสดงถึงการศึกษาศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เอก

²⁶ มติชนรายวัน วันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3490.

²⁷ มติชนรายวัน วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3475.

²⁸ มติชนรายวัน วันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3477.

²⁹ มติชนรายวัน วันที่ 15 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3479.

³⁰ มติชนรายวัน วันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3491.

ราชของคนไทย ดังนั้นถ้าญี่ปุ่นสร้างโครงการนี้ ก็จะเป็นการเสียดักดิ์ศรีของชาติ ดังที่นายประสงค วิสุทธิ วิเคราะห์ไว้ในหนังสือพิมพ์มติชน³¹

5.2 ประวัติศาสตร์การสร้างอนุสรณ์สถาน ยามาดา นางามาซาในนครศรีธรรมราช

ใน ค.ศ. 1987 ในโอกาสครบรอบ 100 ปีของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น โครงการที่จะสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาที่หมู่บ้านญี่ปุ่นซึ่งเชื่อกันว่า ยามาดา นางามาซา เคยอาศัยอยู่ เกิดขึ้น และเป็นระลอกคลื่นที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น และในปีเดียวกันนั้นเอง ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ซึ่ง ยามาดา เสียชีวิตนั้น ก็มีปัญหาเกี่ยวกับโครงการที่จะสร้างอนุสรณ์สถานยามาดา นางามาซาก่ออกขึ้นเช่นกัน ความแตกต่างกันด้านความคิดระหว่างฝ่ายญี่ปุ่นกับฝ่ายไทยในนครศรีธรรมราชมีดังนี้

จากเอกสารที่ค้นพบ ก็คือในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1987 สมาคมพุทธศาสนานิกิริเอ็นชู (Nichiren-shuh) แห่งประเทศญี่ปุ่น ได้ส่งคณะธรรมทูตเดินทางมาที่เมืองนครศรีธรรมราช และได้เข้าพบกับนายกเทศมนตรีเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อขอสร้างสวนญี่ปุ่นและเสาไม้สลักสำหรับเป็นที่ระลึกถึงยามาดา นางามาซา ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์³² พร้อมทั้งมีการลงข่าวในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นครั้งแรก และกลายเป็นเรื่องที่ทราบกันทั่วไป ความจริงประการหนึ่งก็คือ ก่อนที่จะโครงการนี้จะเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ คณะสงฆ์กลุ่มนี้ได้เข้ามาเมืองไทยเพื่อศึกษาเรื่องยามาดา มาก่อนแล้ว และได้มีการเจรจากันในเรื่องนี้มาก่อนแล้วด้วย คุณบรรจง นันทโรจนพร กล่าวในการให้สัมภาษณ์กับผู้ศึกษาว่า³³ คณะสงฆ์มาเกือบทุกปีตั้งแต่ ค.ศ. 1984 ถึง 1990 เขาได้ศึกษาเรื่องยามาดา สืบจากอยุธยาและจนมาถึงที่นี่ ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เมืองใต้ ฉบับวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1987 เขียนลักษณะของเสาที่ระลึกยามาดาไว้ว่า เป็นไม้สูงขนาด 3 เมตร เป็นแท่งสี่เหลี่ยม กว้างด้านละ 30 ซม. แกะสลักเป็นภาษาญี่ปุ่นเพื่อเล่าประวัติของยามาดา ในช่วงที่อยู่ประเทศญี่ปุ่น และการเดินทางมายังประเทศไทย นอกจากนี้ คาดว่าจะมีการทำพิธีในสวนญี่ปุ่นทำ

³¹ มติชนรายวัน วันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1987, ปีที่ 10 ฉบับที่ 3492.

³² หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เมืองใต้ ปีที่ 19 ฉบับที่ 2006 วันศุกร์ที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1987 ในหนังสือพิมพ์เขียนว่าคณะสงฆ์มาจากเมือง ชิโมยามา(Shimoyama?) ซึ่งเป็นบ้านเกิดของ ยามาดา แต่ผู้เขียนสงสัยว่านักข่าวฟังผิดจริงๆ แล้วเป็นเมือง ชิซุโอะกะ(Shizuoka) หรือเปล่า

³³ จากสัมภาษณ์คุณบรรจง นันทโรจนพร นักธุรกิจในเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 1997 ซึ่งเป็นเจ้าของร้านอาหารนครอินทร์และบริษัททัวร์นครอินทร์ด้วย เคยเป็นอาจารย์สอนวิชาท่องเที่ยวที่สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

พิธีกรวดน้ำและอุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้าเมืองยามาดา คุณสมนึก เกตุชาติ นายกเทศมนตรี ก็กล่าวว่า ยินดีที่จะมอบที่ดินเนื้อที่ 10 ไร่ซึ่งคณะกรรมการในการทำเสาที่ระลึก ยามาดา กับสวนญี่ปุ่น

แต่หลังจากเรื่องนี้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เสียงคัดค้านเกิดขึ้นโดยทันที เช่นใน *มติชนสุดสัปดาห์* ฉบับวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1987³⁴ ได้ตีพิมพ์บทความชื่อ “ปลูกฝ้ายามาดา: ย่ำประวัติศาสตร์กลางเมืองนครฯ” ของ พิทยา ว่องกุล นักเขียนคนนี้ก็กล่าวถึงความไม่เข้าใจทำหิของคนญี่ปุ่นที่จะพยายามเข้ามาแทรกแซงทางด้านประวัติศาสตร์ไทย เขากล่าวว่า “...สำหรับญี่ปุ่นแล้ว ยามาดา เป็นวีรบุรุษของเขาแต่ในกรณีของไทยแล้วเราคงจะยอมรับไม่ได้ สาเหตุเพราะการเชื่อหลักฐานที่คนชาติญี่ปุ่นเขียนถึงวีรบุรุษของตัวเอง ขณะที่มือเอกสารข้อมูลประเทศอื่นๆ ชัดแยะ...”³⁵ เขาคิดว่าการณ์ของนครศรีธรรมราชครั้งนี้ เหมือนกับกรณีที่เกิดขึ้นในการสร้างศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา ซึ่งเป็นการแทรกแซงประวัติศาสตร์ไทยของคนญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม กรณีนครศรีธรรมราช เสียงคัดค้านได้เกิดขึ้นในวงนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย มีหลายประเด็นที่นักประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชไม่เห็นด้วยกับโครงการนี้ โดยมีประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก สำหรับนักประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ มองว่ายามาดาเป็นคนที่ขมเหงวังแถบรพบุรุษของชาวนครศรีธรรมราช เห็นได้จากเพลงกล่อมเด็กเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่ง

“...ลูกถ่ายทอด ต่อมายุคแล้วยุคเล่าเพื่อให้ลูกหลานจดจำมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ค่ายการเหกล้อมลูกตั้งแต่อ่อนแต่ขอกให้ตระหนักถึงความเดือดร้อนที่ได้รับจากชาวญี่ปุ่น ผู้เพิ่มผู้แก้ไขเพลงกล่อมเด็กเสียความรู้สึกไว้เป็นมรดกดังนี้ [ผู้ที่รวบรวมเพลงนี้ก็คืออาจารย์วิเชียร ณ นคร อาจารย์วิเชียรได้เขียนบทความ 2 บทเกี่ยวกับเพลงนี้ด้วย]³⁶ |

³⁴ พิทยา ว่องกุล, “ปลูกฝ้ายามาดา: ย่ำประวัติศาสตร์กลางเมืองนครฯ”, *มติชนสุดสัปดาห์* ปีที่ 8 ฉบับที่ 378 วันที่ 29 เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1987, หน้า 35-37 .

³⁵ เรื่องเดียวกัน, *มติชนสุดสัปดาห์*, หน้า 36.

³⁶ วิเชียร ณ นคร, “ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากวรรณกรรมมุขปาฐะ”, *รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครฯ ครั้งที่ 3*, วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 1986

วิเชียร ณ นคร ผู้เขียนเพลงกล่อมเด็กเมืองนครศรีธรรมราช ที่กล่าวพาดพิงถึงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชที่เป็นชาวญี่ปุ่นคือออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา นางามาซา) ท่านนี้ เป็นผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช (เอกสารนี้ได้รับจากอาจารย์วิเชียรโดยตรง)

‘ไอ้ลูกเหอ ลูกโก๋หางหงส์
ข้าหลวงญี่ปุ่น ชันชิจับเด็ก
จับเอาสาว บ่าวแก้วไว้อำนาจเด็ก
ชันชิจับเด็ก จับสิ้นทั้งหมด เหนอ’

หากถกความก็จะได้ว่า ‘...ไอ้โก๋ต่างชาติเอ๊ย (“ไอ้ลูก” และ “ลูกโก๋หางหงส์” หมายถึง โก๋ต่างชาติหางมกสั้น) ข้าหลวงญี่ปุ่นเกณฑ์ให้จับเด็ก (ชันชิ ...สัตย์ญา, คกลง) จับเอาเด็กสาวสาวเด็กหนุ่มไว้เป็นมหาดเล็ก(คนรับใช้) รวมกันจับเด็กจับสิ้นทั้งเมืองเอ๊ย...’

ความเกลียดกลัวและความฝังใจในอำนาจของยามาดา นางามาซา ข้างต้น หากไม่ร้ายแรงจนทำให้ชาวบ้านทุกขรอน คนเมืองนครฯ คงไม่สอนลูกหลานกันตั้งแต่เด็กมาหลายยุคหลายสมัย เพียงเพลงกล่อมเด็กสั้นๆ ก็สามารุสสะท้อนการปกครองของยามาดา และชาวญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี...”¹⁷

เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า “การสร้างหลักไม้อามาดา ขึ้นในเมืองนครฯ เป็นการเชิดชู ยามาดาขึ้นสูงอยู่เหนือความเจ็บปวดครวราวของบรรพบุรุษ”¹⁸

เกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก ยังมีข้อสงสัยว่าจะมีอายุเก่าแก่ถึงสมัยอยุธยาจริงหรือ? ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาต่อไปในโอกาสหน้า (และไม่ใช่เป้าหมายในการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้) แต่อาจจะเป็นไปได้ว่าเพลงกล่อมเด็กที่อ้างมานี้เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะนอกจากสมัยอยุธยาแล้วก็ไม่มีช่วงเวลาอื่น อีกนอกจากช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ทหารญี่ปุ่นทำร้ายผู้คนชาวนครศรีธรรมราชตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และคนนครฯ ก็ยังจำได้ว่าจำคำ วีรบุรุษคนนครศรีธรรมราชเคยปกป้องเมืองนครเวลาทหารญี่ปุ่นบุกเข้ามาในสงครามโลกครั้งที่สอง ดังนั้นสร้างอนุสรณ์สถาน ยามาดา ไม่ได้เพราะการกระทำอย่างนั้นเท่ากับตบหน้าจำคำ ตามองเรื่องนี้จากด้านอื่น หมายความว่าคนนครศรีธรรมราชยังจำได้ถึงการกระทำอันโหดร้ายของทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ดังนั้นแม้ว่าเพลงกล่อมเด็กนี้จะมีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาหรือจะเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองก็ตาม เพลงกล่อมเด็กนี้ก็สามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของ ยามาดา ว่าเป็นคนโหดร้ายและทำให้คนนครศรีธรรมราชเดือดร้อนมาก ซึ่งยังเป็นภาพที่ปรากฏอยู่ในจิตใจของคนนครศรีธรรมราชปัจจุบันนี้

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, *มติชนสุดสัปดาห์*, หน้า 36.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, *มติชนสุดสัปดาห์*, หน้า 36.

ดังที่พิทยา ว่องกุลกล่าวว่า “มีหน้าซ้ำ อนุสาวรีย์หลักไมยามาคาที่สร้างขึ้นนั้น ผลของมันก็คือการที่ทางการจะยินยอมให้ยามาคา ตบหน้าจำคำ³⁹ วีรบุรุษผู้หาญกล้าแห่งเมืองนครฯ การพลีชีพเพื่อปกป้องมาตุภูมิจากการรุกรานของกองทัพญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สองควยจิตใจเสียสละของจำคำ ยอมกลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายควรที่จะรื้ออนุสาวรีย์จำคำทิ้งทันที”⁴⁰ และนักวิชาการท้องถิ่นอีกท่านหนึ่งก็กล่าวว่า “คนนครฯ กลัวว่าถ้าสร้างแล้ว จะมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นว่าดินแดนของเมืองนครฯ เคยเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่นด้วย”⁴¹

จากที่กล่าวมาทั้งหมด อาจสรุปได้ว่านักประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชกับคนรุ่นเก่าที่เติบโตมาพร้อมกับการได้เคยรับรู้รับฟังเพลงกล่อมเด็กนี้ ก็มีเกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ของ ยามาคา ว่าเป็นคนที่ทำร้ายชาวนครศรีธรรมราช คนที่คิดเช่นนั้นน่าจะมีไม่น้อยเลย เพราะนอกจาก *มติชนสุดสัปดาห์* แล้วยังมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น *เสียงราษฎร์* ฉบับวันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ. 1987⁴² ก็ให้ความคิดเห็นด้วยกัน ความรู้สึกของคนนครศรีธรรมราชตรงกันข้ามกับคณะสงฆ์นิสิตที่เข้ามาเมืองนครศรีธรรมราช ที่เข้ามาเพียงเพื่อต้องการจะ “รำลึกถึงวีรกรรมของชาวญี่ปุ่น” (คือ ยามาคา)⁴³

จากที่กล่าวมา ทำให้เห็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น เนื่องจากชาวญี่ปุ่นต้องการสร้างอนุสรณ์สถานบนดินแดนประเทศอื่นโดยที่ไม่เข้าใจความรู้สึกของคนประเทศนั้นว่า คนต่างประเทศเข้ามาแทรกแซงประวัติศาสตร์ของประเทศตนเอง เป็นเรื่องที่สร้างความไม่พอใจ และสำหรับคนนครศรีธรรมราชยามาคาเป็นบุคคลพึงรังเกียจ หรืออย่างน้อยก็ตัดสินไม่ได้ว่าเป็นคนดีหรือไม่⁴⁴ นอกจากนี้ คนนครศรีธรรมราช ก็มีสถานที่เคารพวีรบุรุษของตัวเองอยู่แล้ว (คือจำคำ) ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะจำคำเป็นวีรบุรุษที่เสียสละเพื่อป้องกันประเทศไทยจากการรุกรานของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ประเด็นที่สอง ที่เมืองนครศรีธรรมราชไม่เห็นด้วยกับโครงการสร้างอนุสรณ์สถานของ ยามาคาก็คือ เรื่องเกี่ยวกับเงิน จากท่าทีของญี่ปุ่นที่ต้องการจะสร้างอนุสรณ์สถานของยามาคาให้จงได้ โดยใช้งบเงินจำนวนมาก โดยไม่ได้มีความพยายามอธิบายให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน จนทำ

³⁹ ไม่ทราบแน่ชัดว่าจำคำคือใคร แต่จากการกล่าวของนักข่าวคนหนึ่ง จำคำคนนี้เป็นวีรบุรุษทหารชาวไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, *มติชนสุดสัปดาห์*, หน้า 36.

⁴¹ สัมภาษณ์อาจารย์ฉัตรชัย สุกระกาญจน์ อาจารย์ประจำศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ในวันที่ 16 มิถุนายน 2540, ณ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

⁴² *เสียงราษฎร์* ปีที่ 30 ฉบับที่ 3225, วันพฤหัสบดีที่ 3 ธันวาคม ค.ศ. 1987.

⁴³ *เมืองใต้* ปีที่ 19 ฉบับที่ 2037 วันจันทร์ที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 1987.

⁴⁴ *เมืองใต้* ปีที่ 19 ฉบับที่ 2038 วันพุธ ที่ 2 ธันวาคม 1987.

ให้คนไทยสงสัยว่ามีอะไรมากกว่าที่คนญี่ปุ่นพูดหรือไม่ ทำให้คนไทยคิดว่าคนญี่ปุ่นชอบแก้ไข ปัญหาด้วยเงิน เหมือนกับเป็นการใช้เงินคดหน้า เช่น “...การดำเนินการของชาวญี่ปุ่นที่จะสร้างสิ่ง มีค่าทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ได้มีการลอบบีกันหลายฝ่าย โดยจะทุ่มทุนเท่าไรก็ไม่เกี่ยง เพียงแต่ ขอให้มีการสร้างสิ่งดังกล่าวขึ้นมา ส่วนจะด้วยเหตุผลที่ลึกซึ้งอันใดรายงานข่าวไม่เปิดเผย...”⁴⁵ หรือ “..ญี่ปุ่นทุ่มเงิน 40 ล้านบาทในการผลักดันให้มีการสร้างหลักสักประวัติยามาดาขึ้นมา จน เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันหนักหน่วง เกรงว่าอำนาจเงินจะบอมเมอผู้เกี่ยวข้องให้เคลิบเคลิ้มไป ได้...”⁴⁶ หรือ “..ความต้องการดังกล่าวของชาวญี่ปุ่น แม้จะต้องทุ่มเท่าไรก็ยอม เพียงแต่ขอให้มีการก่อสร้างสิ่งมีค่าเหล่านั้นให้จงได้ และมีการติดต่อผ่านใครต่อใครนั้น ก็ไม่มีการยืนยันอีก เหมือนกัน..”⁴⁷ ผู้เขียนยังไม่พบพยานหลักฐานว่าเงินก้อนใหญ่มาจากไหน แต่คุณบรรยงกล่าวว่า นอกจากคณะสงฆ์ชินริณแล้ว ยังมีข้าราชการมาจากเมืองซึสุโอะกะ 2-3 คนร่วมอยู่ด้วย ดังนั้น จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า เงินมาจากสมาคมชินริณและเทศบาลเมืองซึสุโอะกะ หรืออาจจะมึบริษัท ญี่ปุ่นในเมืองไทยที่จะสนับสนุนบริจาคเงินให้โครงการนี้ด้วยก็ได้

นอกจากนี้ ฝ่ายนักวิชาการนครศรีธรรมราชยังเป็นห่วงอิทธิพลของเงินต่อวัฒนธรรมภาค ไตด้วย อาจารย์วิเชียรกล่าวว่า ทางจังหวัดสนับสนุนโครงการนี้ เพราะจะได้การส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมา ท่องเที่ยวเมืองนครศรีธรรมราช “...แค่เรื่องท่องเที่ยวก็เป็นคาบสองคม บางที่เราได้เงินแต่เราเสียสิ่ง ของไป แต่เขาไม่ได้คิดอย่างนั้น เขาเอาวัตถุกัน เอาเงินเป็นใหญ่ คุณทุกวงการเงินมักมาก่อน อย่าง อื่นๆ ค่อยคิดค่อยแก้ไขทีหลัง นาน ๆ ไปก็แก้ไขไม่ได้...”⁴⁸ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คน หนึ่งก็เห็นด้วยความคิดเห็นนี้และเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ เมืองไต ว่า⁴⁹ “...คนพวกนี้ [นักท่องเที่ยว-ผู้ศึกษา] ที่ทำลายคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างง่ายดายที่สุด เพราะ เป็นการท่องเที่ยวอย่างฉาบฉวยโดยเอาสตางค์เขาทุ่ม ย่อมทำให้คนที่ไคสตางค์เกิดความโศก...”

दानปฏิบัติการของชาวนครศรีธรรมราชต่อเรื่องการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดานั้น พบว่ามี เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1987 โดยภายในกลุ่มชาวนครศรีธรรมราช มีการ แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนโครงการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดา ได้แก่นายกเทศมนตรี เมืองนครศรีธรรมราช (สมนึก เกตุชาติ) กับนักธุรกิจในครศรีธรรมราช เช่น คุณบรรยง นันท โรจนานพร และพลเอก กิตติ รัตนฉายา (อดีตนายทหารแม่ทัพกองทัพภาคที่ 4) เหตุผลที่ทั้งสามให้

⁴⁵ เมืองไต, วันจันทร์ที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 1987.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, มติชนสุดสัปดาห์, หน้า 36.

⁴⁷ เมืองไต, วันพุธ ที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1987.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, มติชนสุดสัปดาห์, หน้า 37.

⁴⁹ เมืองไต ปีที่ 19 ฉบับที่ 2047, วันศุกร์ที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1987.

การสนับสนุนในการสร้างอนุสรณ์สถานยามาคา ก็เพื่อธุรกิจท่องเที่ยว ต้องการดึงดูดให้ชาวญี่ปุ่น มาเที่ยว นครศรีธรรมราช และอีกฝ่ายหนึ่งที่คัดค้านคือนักวิชาการและชาวบ้านทั่วไปในนครศรีธรรมราช

อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดโครงการสร้างอนุสรณ์สถานยามาคาก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะ ญี่ปุ่นเห็นว่าภายในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความขัดแย้งกัน จึงตัดสินใจไม่สร้าง⁵⁰ แต่ยังคงมีการติดต่อกับฝ่ายสนับสนุนในนครศรีธรรมราชอยู่ตลอด ดังที่คุณบรรยงกล่าวให้สัมภาษณ์กับผู้เขียนว่า คณะสงฆ์ชินริ้นชู มานนครศรีธรรมราชทุกๆ ปี (ยกเว้นค.ศ.1989) และนายกเทศมนตรีเองก็เคยไป ญี่ปุ่นโดยได้รับเชิญจากทหารญี่ปุ่นที่เคยเข้ามารบในประเทศไทย ซึ่งในตอนนั้น พลเอกกิตติ รัตนฉายา ก็ไปด้วย⁵¹

สามปีต่อมา มีการเคลื่อนไหวทั้งฝ่ายญี่ปุ่นและไทย แต่ละฝ่ายไม่ได้ทำความเข้าใจกัน โดย ในปี ค.ศ. 1990 ซึ่งตรงกับครบรอบ 50 ปี หลังเหตุการณ์ทหารญี่ปุ่นบุกเข้ามาเมืองไทยในสงคราม ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่กระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายเกิดการเคลื่อนไหว ฝ่ายญี่ปุ่น โดยคณะสงฆ์ชินริ้นชูได้ขอติดต่อซื้อที่ดินภายในร้านอาหารนครอินทรของคุณบรรยงประมาณ 50 ตารางวา เพราะบริเวณดังกล่าวเคยเป็นที่เก็บข้าวของวังเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และคณะสงฆ์ครั้งนั้น แล้วรู้สึกว่ายามาคาอยู่ที่นั่น (ที่อยู่ของยามาคานั้น นักประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชได้ทำการศึกษาแล้ว จึงสรุปกันว่าน่าจะอยู่ข้างศาลากลางจังหวัด ซึ่งไม่ได้อยู่ในเขตรานนครอินทร)⁵² แต่คุณบรรยงไม่สามารถขายที่ดินนั้นได้ เพราะเขามีโครงการจะสร้างโรงแรมหรือพาร์ทเมนต์ แต่ขอมให้คณะสงฆ์สร้างเสาไหมในเขตรานใกล้บ่อน้ำสำหรับพระราชพิธีต่างๆ ของสมัยอยุธยาเป็นชั่วคราว ปัจจุบันนี้ เสาไหมก็ยังมีอยู่ ณ บริเวณดังกล่าว ซึ่งคุณบรรยง พาผู้ศึกษาไปดูและถ่ายรูปด้วย แต่อักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเคยอยู่บนเสาดอนนี้ลบเลือนหมดแล้ว ค่อยน้ำฝนเพราะไมนั้นเป็นไม้สด คณะสงฆ์ได้กล่าวกับคุณบรรยงว่านี่เป็นเสาชั่วคราว หากหาสถานที่สร้างอนุสรณ์สถานได้แล้วจะทำเป็นหิน แต่ปัจจุบันนี้ ก็ยังไม่ได้ข่าวว่าคณะสงฆ์ได้ที่ดินแล้วแต่อย่างไร

⁵⁰ สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเมืองนครฯ วันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1997 ที่ศาลาเทศบาล

⁵¹ สัมภาษณ์อาจารย์สมุท ธุระเจน อาจารย์ประจำศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช วันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1997 ณ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

⁵² น้อม อุปรมย์, “นครศรีธรรมราชสมัยกรุงศรีอยุธยา”, *รายการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช* (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2521), หน้า 183; ช่างใน นันทนา โชติเวชชารัง, “บทบาทและอิทธิพลของยามาคา นางามาช่า ในประวัติศาสตร์ไทย”, *รายงานการวิจัยของกองจดหมายเหตุแห่งชาติจังหวัดนครศรีธรรมราช* (พฤศจิกายน พ.ศ.2529), หน้า 12.

ขณะเดียวกันฝ่ายนายกเทศมนตรี และพลเอกกิตติ รัตนฉายา ก็อยากจะให้คณะสงฆ์สร้างภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 84 โดยเทศบาลจะออกเงินช่วย โดยใช้งบประมาณไม่เกิน 5 ล้านบาท⁵³ แต่คณะสงฆ์ไม่เปลี่ยนใจ ที่อยากจะสร้างอนุสรณ์สถานในเขตรานของคุ้มบรยง นอกจากเสาไม้ เทศบาลกับกองทัพยังมีโครงการอีก กล่าวคือในโอกาสครบรอบ 50 ปีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จะสร้างพิพิธภัณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น แสดงการต่อสู้ในช่วงนั้น เป็นต้น อาจารย์สมพุท ชูระเจน เป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนคนที่คิดเรื่องนี้ และได้เขียนโครงการขึ้น มีคนแปลเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเสนอญี่ปุ่น และได้ทุนสนับสนุนจากญี่ปุ่น และคิดว่าจะให้ส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ใช้เป็นที่พักแสดงหลักฐานว่ายามาดาเคยอยู่ที่นี้ ฝ่ายเทศบาลก็อนุญาตให้ใช้พื้นที่เรียบร้อยแล้วและสร้างอาคารหลังหนึ่ง แต่โครงการนี้ต้องระงับลงเพราะสาเหตุ ดังนี้

1. คนที่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ เช่น พลเอก กิตติ รัตนฉายา ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถระดมทุนมาได้งานหนึ่ง ต้องถูกโยกย้ายและผู้ที่มาใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจจะทำเรื่องนี้ต่อ
2. มีกระแสต่อต้านในการสร้างอนุสรณ์สถาน
3. งบประมาณจากญี่ปุ่นไม่พอ⁵⁴

โครงการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดา ของคณะสงฆ์นิชิเร็นชูจึงต้องล้มเลิกไปนี้ ผู้ศึกษาคิดว่าเป็นเพราะญี่ปุ่นไม่เข้าใจความเจ็บปวดของคนนครศรีธรรมราชสมัยอยุธยาเกี่ยวกับยามาดากับทหารญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นควรรำลึกว่า แม่ยามาดาเป็นวีรบุรุษสำหรับชาวญี่ปุ่นก็ตาม แต่สำหรับชาวไทยโดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราช ยามาดาเป็นภาพของเจ้าเมืองที่เป็นชาวต่างชาติที่มีลักษณะไม่ดี ความแตกต่างกันของภาพลักษณ์ ยามาดา ระหว่างชาวนครศรีธรรมราชกับชาวญี่ปุ่น (โดยเฉพาะฝ่ายญี่ปุ่นเป็นฝ่ายที่สร้างปัญหาเสมอ) มีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นมีปัญหา

สรุป

จากการศึกษาถึงอิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับยามาดา นางามาซา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ก่อให้เกิดโครงการสร้างอนุสรณ์สถานของเขาที่อยุธยาและนครศรีธรรมราช และผลที่เกิดขึ้นกับโครงการเหล่านั้น อาจสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. ในกรณีของศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อูซุยานั้น สะท้อนให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของยามาดาในสายตาของชาวญี่ปุ่นแล้ว เขาคือวีรบุรุษ (Hero) ทว่าในสายตาของคนไทย กลับตรงกันข้าม

⁵³ ข้อมูลมาจากสัมภาษณ์ คุณาเรขง นันทโรจนานทร

⁵⁴ ข้อมูลมาจากสัมภาษณ์ อาจารย์ สมพุท ชูระเจน เป็นอาจารย์ประจำศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ในวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1997 ณ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

เพราะมองว่ายามาดา ก็คือหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่นคนหนึ่งในจำนวนหมู่บ้านต่างชาติมากมายในยุช
ยาคณะนั้น

เราพบว่า โครงการนี้มีปัญหาจากการต่อต้านของคนไทยหลายๆ กลุ่ม โดยเฉพาะสมาคม
สถาปนิกสยามฯ ที่ให้เหตุผลของการต่อต้านโครงการดังกล่าว 2 ประการ คือ

1. ในแง่ศรัทธาของชาติ กล่าวคือ ถาสรางที่หมู่บ้านญี่ปุ่นจะเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง
ทางประวัติศาสตร์ นั่นก็คือ ถือว่าเป็นการเข้ามาแทรกประวัติศาสตร์ของไทย

2. ในแง่เศรษฐกิจ กล่าวคือ ในขณะที่นั้นไทยกำลังอยู่ในภาวะขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่น และ
ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อโครงการนี้ก็มีเงื่อนไขมาก จนทำให้ไทยไม่ได้กำไรเลย

และรัฐบาลไทย (ยุค พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี) ก็รับเอาคำเรียกร้อง
ของสยามสมาคมมาเป็นนโยบาย เขาเจรจากับ นายณะกะโชะเนะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ที่เดินทาง
มาเยือนไทย ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่าจะพยายามจ้างแรงงานไทยและใช้วัตถุดิบของไทยให้มากที่สุดถึง 70
%

2. โครงการสร้างอนุสรณ์สถานยามาดาที่นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นสถานที่ที่ยามาดาเสียชีวิต
ชีวิตนั้น ก็พบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ กับโครงการที่อยุธยา ทั้งนี้โครงการเริ่มจากการเดิน
ทางมาเยือนนครศรีธรรมราชของคณะธรรมทูต ของสมาคมพุทธศาสนานิกายชินริณจากประเทศญี่ปุ่น
เมื่อวันที่ 10 กันยายน 1989 เพื่อขอสร้างสวนญี่ปุ่นและเสาไม้อะสลักเพื่อเป็นที่ระลึกแก่ยามาดา
ซึ่งทางฝ่ายผู้บริหารท้องถิ่น คือนายกเทศมนตรีก็เห็นชอบด้วย ทว่าเมื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นลงข่าว
นี้ ก็ปรากฏมีเสียงคัดค้านขึ้นทันทีจากชาวนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
ประเด็นของการคัดค้านมีอยู่ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

ประเด็นแรก จากหลักฐานเพลงกล่อมเด็ก มองว่ายามาดาเป็นเจ้าเมืองที่เข้มแข็งแกร่งบรรพ
บุรุษของชาวนครศรีธรรมราช นอกจากนี้การก่อสร้างอนุสาวรีย์ยามาดา จะทำให้วีรบุรุษของชาว
นครศรีธรรมราช ที่ชื่อจำคำ ซึ่งเป็นผู้ที่สละชีวิตเพื่อป้องกันเมืองนครศรีธรรมราช ช่วงที่ทหาร
ญี่ปุ่นบุกสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ไร้ความหมายไปโดยสิ้นเชิง

ประเด็นที่สอง ชาวนครศรีธรรมราชไม่พอใจท่าทีของญี่ปุ่นที่ต้องการสร้างอนุสาวรีย์ของ
ยามาดา โดยใช้เงินทุนจำนวนมาก โดยไม่ได้พยายามอธิบายความหมายให้เป็นที่เข้าใจกัน ขณะ
เดียวกันในจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็มีกลุ่มที่สนับสนุนโครงการนี้ โดยหวังที่จะให้เป็นแหล่งท่อง
เที่ยวของจังหวัด ดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น แต่เมื่อตกลงกันไม่ได้ ทางฝ่ายญี่ปุ่นก็เลิกกลับ
โครงการนี้ไป แต่หลังจากนั้น ทั้งสองฝ่ายก็ยังคงมีความพยายามที่จะผลักดันโครงการนี้ให้สำเร็จ ทว่า
ปัจจุบันก็ยังไม่อาจที่จะเป็นจริงได้

จากทั้งสองเหตุการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ของขามาคาสำหรับคนไทยแตกต่างจากคนญี่ปุ่นมาก นอกจากนี้ในกรณีของอุซุบายังสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงนั้น ก็ส่งผลกระทบต่อโครงการนี้ด้วยเช่นกัน ส่วนในกรณีของนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นความรู้สึกที่แท้จริงของชาวนครศรีธรรมราชต่อขามาคาและทหารญี่ปุ่น ที่เคยทำร้ายและข่มเหงบรรพบุรุษของพวกเขาด้วย